

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

Рівне – 2020

ББК 83

Ф 54

УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. VIII / ред. кол. О. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2020. – 97 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 20 лютого 2020 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В. І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І. В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І. А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КРУПКА М. А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р. Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

БЕРНАЦЬКА АЛІНА Моделі характеротворення у романі Максима Кідрука «Де немає Бога» 7	7
БУХАЛЬСЬКА БОГДАНА Урбаністична топографіка у романі Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» 13	13
ГАРМАНЮК БОГДАНА Містика у художній структурі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи» 17	17
ГРЕБЕНЕЦЬ МАРІЯ Мотив межової ситуації у драмі «Алмазне жорно» Івана Кочерги крізь призму філософії 22	22
ГУЛЕЧКО АНАСТАСІЯ Художні стратегії репрезентації минулого у романі Юрія Винничука «Танго смерті» 27	27
ДЕМЧУК ВІКТОРІЯ Жанрова природа ретродетективу (на матеріалі роману Владислава Івченка та Юрія Камаєва «Стовп самодержавства, або 12 справ Івана Карповича Підпригори» 32	32
КУК НАДІЯ П'єса Миколи Куліша «Мина Мазайло» як сатиричний текст 38	38
КУХАРЧУК ОКСАНА Сільський апокаліпсис Миколи Куліша 42	42
ЛОЙКО ІВАННА Світ дитинства в есеїстиці Оксани Забужко 46	46
МАЛІНОВСЬКА КАРІНА Художні моделі репрезентації травматичного досвіду у повісті «Поza межами болю» Осипа Турянського 50	50
МИРОНЮК ОЛЬГА Художнє відображення Другої світової війни у романі Тетяни Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» 55	55

МОРОЗ ТЕТЯНА

Белетризація звичаєвого права у романі

Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 60

ОЛЕКСЮК ОЛЕКСАНДРА

Моделювання національних характерів

у прозі Михайла Коцюбинського 66

ПІСКЛЯК ОЛЕНА

Друга світова війна і досвід сучасної української літератури..... 71

ПОНОРЧУК ІРИНА

Жінка в умовах Голодомору: Світлана Талан «Розколоте небо»..... 76

ПРОКОПЧУК ТЕТЯНА

«Вид на Толедо»: картина Ель Греко в поетичних версіях

Вадима Лесича й Патриції Килини 82

СИТКІВ МАРІЯ

Тема влади у драматургії Валерія Шевчука

(на матеріалі драм «Вертеп», «Птахи з невидимого острова»)..... 87

СТАСЮК КАТЕРИНА

«Хвороба як метафора» (за Сьюзен Зонтаг):

українська проза на початку третього тисячоліття..... 93

CONTENTS

BERNATS'KA ALINA Modeling of Characters in Novel «The Place Where God Is Not Exist» by Max Kidruk.....	6
BUCHALS'KA BOHDANA Urban Topography in Novel «Rivne/Rovno (The Wall)» by Olexander Irvanets	12
HARMANYUK BOHDANA Mystics Parameters in Fictional Structure of Novel «Do Not Look Forward and Be Silence» by Max Kidruk.....	16
HREBENETS' MARIYA Metaphysical Motif of Being on the Edge in Drama «Diamond Millstone» by Ivan Kocherga	21
HULECHKO ANASTHASIYA Art Strategies of Representation of the Past in Novel «Tango for Death» by Yurii Vynnychuk.....	26
DEMCHUK VICTORIYA Genre Parametres of Retrodetective (on materials of novel «Pillar of Autocracy, or 12 Actions against Ivan Karpovych Pidipryhora») by Vladyslav Ivchenko and Yurii Kamayev.....	30
COOK NADIYA Play «Myna Mazailo» by Myckola Kulish as a Saturical Text.....	36
KUCHARCHUK OXANA Village Apocalypses of Mychola Kulish.....	40
LOIKO IVANNA World of Childhood in Essays by Oxana Zabuzhko.....	44
MALYNOVS'KA KARYNA Fictional Models of Representation of Traumatic Experience in Long Story «Beyond the Edge of Pain» by Osyp Turyans'kyi.....	48

MYRONYUK OLGA

Traumatic Experience of World War the Second in Novel

«Me, You and Our Painted and Non-Painted God»

by Tetyana Pakhomova55

MOROZ TETYANA

Fictional parameters of habitual life of the Ukrainians in novel

«Black Council» by Panteleimon Kulish's60

OLEXYUK OLEXANDRA

Modelling of Ethnic-Coloured Characters

in Prose of Myckailo Kotsyubyns'kyi66

PISKLYAK OLENA

World War the Second and an Experience of

Contemporary Ukrainian Literature71

PONORCHUK IRYNA

Woman in times of Holodomor: Svitlana Talan «Split the Sky».....76

PROKOPCHUK TETYANA

«View of Toledo»: a Painting by El Greco

in Poetical Versions by Vadym Lesych and Patriitsiya Kylyna.....82

SYTKIV MARIYA

Motif of Authority in Drama by Valeryi Shevchuk

(on the materials of plays «Puppet-Show», «Birds from Invisible Island»)....87

STASYUK KATHERYNA

«A Metaphor of Illness»: (following to Susan Sohntag)93

Олена Піскляк

Науковий керівник – доктор філол. наук Захарчук І. В.

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА І ДОСВІД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано інтерпретаційні моделі Другої світової війни в контексті формування національної ідентичності. Особливу увагу звернено на роман Андрія Кокотюхи «Червоний» як втілення антиколоніальної стратегії та пошуку альтернативної системи цінностей.

Ключові слова: система цінностей, національна ідентичність, новий герой, визвольна війна.

Interpretation models of World War II in the context of identity formation are analyzed in this article. Particular attention is paid to the novel «Red» by Andrii Kokotiukha as the embodiment of an anti-colonial strategy and searching for an alternative value system.

Key words: value system, national identity, the new character, liberation war.

Важким випробуванням для українського народу стала Друга світова війна. Тема війни залишалася стратегічною для української літератури протягом усього ХХ століття. Із здобуттям незалежності України та в контексті переосмислення радянської спадщини й формування національної ідентичності проблематика війни набула нового звучання. Мова йде про розбудову деколонізаційних моделей війни, дистанціювання від імперської спадщини та творення нової шкали цінностей. Саме на актуалізацію досвіду Другої світової війни в просторі сучасної української літератури вказують такі дослідники як Владислав Гриневич [1], Ярослав Поліщук [3], Оксана Пухонська [4] та інші. Вчені зазначають, що українські проєкції досвіду Другої світової війни дають можливість глибше осягнути політичні й духовні процеси, що відбуваються в сучасній Україні в ситуації деміфологізації імперської свідомості. Означені проблеми розширюють інтерпретаційні моделі травматичного досвіду, акцентують увагу на українському вимірі військового протистояння та відкривають нові способи осмислення історії в контексті сучасної російсько-української війни. Отже, **актуальність** теми зумовлена потребою в українськоцентричній пояснювальній моделі Другої світової війни в контексті творення нового героя та нових способів пам'яті про минуле. **Метою статті** є аналіз головних стратегій у відтворенні Другої світової війни на прикладі роману Андрія Кокотюхи «Червоний».

За останнє десятиліття з'явилося чимало текстів, автори яких пропонують нові підходи для інтерпретації досвіду Другої світової війни. Серед найбільш резонансних варто виокремити такі твори як «Нація» Марії Матіос, «Червоний» і «Червоний. Без лінії фронту» Андрія Кокотюхи,

«Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса, «Троща» Василя Шкляра та інші. Автори звертають увагу на конкретні людські долі, моральні виклики й дилеми, котрі оприсутнює війна перед індивідом і суспільством, а також творять повномасштабну й поліфонічну модель визвольної боротьби українського народу. Символом цієї визвольної боротьби в українському історичному досвіді стала Українська повстанська армія. Саме досвіду УПА присвячений роман А. Кокотюхи «Червоний».

Андрій Кокотюха належить до тих письменників, які здобули в читача беззаперечний авторитет. Письменник написав понад 60 книжок, якими зачитуються діти, підлітки та дорослі. Також митець пише сценарії на власні твори, за якими кіностудії зняли понад 20 фільмів. Гостросюжетний історичний роман «Червоний» розійшовся загальним накладом майже 50 тисяч примірників, а однойменний фільм під такою ж назвою у 2017-му увійшов у п'ятірку найкращих вітчизняних кінострічок. Роман «Червоний» здобув відзнаку на літературному конкурсі «Коронація слова» як найкращий історико-патріотичний твір 2012 року. Книга відразу знайшла свого читача і увійшла до лідерів продажів книгарні «Є».

Автор пропонує читачеві динамічний та захоплюючий текст про героя УПА, повстанця Данила Червоного, який десять років боровся проти окупантів, залишаючись невловимим. Коли чекісти таки переграли упівця та відправили до виправного табору на Воркуту, той не падає духом, а піднімає бунт, ведучи братів по зброї до свободи.

Події роману відтворено з позицій трьох різних оповідачів. У такий спосіб письменник працює над достовірністю сюжету через потрібну імітацію документальності. Головний наратор журналіст Клим Рогозний упорядковує три зошити записок свого дядька Григорія Титаренка, який збирав спогади про командира УПА Данила Червоного. Перший оповідач – міліціонер Михайло Серeda зустрівся з упівцем на Волині в 1947 році. Доля звела Середу з командиром повстанців у ході кривавих зіткнень, де Михайло втратив кохану, але зберіг честь солдата і чоловіка. Друга оповідь ведеться від імені відставного полковника Льва Доброхотова, котрий у 1948 році таки упіймав повстанця внаслідок складної оперативної комбінації. У долі Данила Червоного присутнє відлуння народної легенди про повстанця Олексу Довбуша. Як і Довбуша, Червоного змогли впіймати через кохану дівчину Уляну, котра стала жертвою хитро спланованої операції чекістів. Третій зошит належить колишньому червоноармійцю Віктору Гурову, котрий відбував разом із Червоним ув'язнення у Воркутинському таборі.

Попри ідеологічну розбіжність в усіх трьох зошитах постать Червоного і повстанців УПА мають чіткі ціннісні акценти. Передусім мова йде про те, що війна для мешканців Волині не закінчується 1945 роком. Письменник переконливо відтворює антиколоніальний й антитоталітарний характер війни. Для Червоного і його побратимів це передусім національно-визвольна війна, продовження боротьби за власну землю, право залишатись на ній господарем, це – боротьба за людську гідність і протистояння

насилъству в усіх його виявах. Наскрізним у тексті є послідовне розвінчування тоталітарних міфів про «бандерівців» як втілення найвищого зла й аморальності. Письменник йде від протилежного. Він свідомо моделює множинні ситуації, коли моральна перевага, людяність і порядність залишається на боці повстанців. У творі присутні численні епізоди, коли Червоний і його побратими викривають організовані загони радянських енкаведистів, які, маскуючись під упівців, чинили вбивства, мародерства та інші злочини. Також, перебуваючи у таборі, українські повстанці на чолі з Червоним організують колективний спротив проти насилъства й беззаконня місцевої адміністрації. Згодом саме вони піднімають масове повстання, вириваються з табору і вступають в нерівний кровопролитний бій з добре озброєними частинами регулярної армії. Власне імператив честі, гідності й готовності віддати за них життя визначає ціннісні пріоритети українських повстанців. Зрештою, саме їхні противники, зокрема й колишній чекіст Лев Доброхотов, визнають Червоного справжнім героєм й шкодують, що таких людей бракує в лавах загонів НКВД.

У цьому контексті варто зазначити, що ідеалізація героя як мужнього безстрашного й благородного лицаря є досить помітною. Деякі критики навіть закидали автору надмірну ідеалізацію, мотивуючи це тим, що письменник, мовляв, використовує популістську стратегію завоювання публіки, котра передбачає спрощене, комфортне читання. Певна логіка в таких судженнях є, адже в творі присутня чітка дихотомія й поляризація на «хороших» повстанців й «поганих» енкаведистів. Проте, на нашу думку, така настанова А. Кокотюхи й зумовлена деміфологізацією радянських ідеологічних моделей. Для автора важливо було відтворити постаті українських повстанців як носіїв колективної свідомості, ретрансляторів настроїв і прагнень місцевого населення. Як слушно зауважила Оксана Пухонська, «Опозиція *свій-чужий* стала основою для розвитку ідейних та ідеологічних доктрин. Романи А. Кокотюхи пропонують розлогу характеристику категорій *свій і чужий* у контексті національно-визвольних змагань. Основним орієнтиром у їх диференціації є безперечно ідея Української державності» [4, 96].

Також необхідно взяти до уваги, що письменник свідомо використовує прийоми популярної літератури з пригодницьким романтичним сюжетом та напруженою подієвою динамікою, елементами детективу тощо. Такий підхід уможлиблює максимальне завоювання читацьких симпатій і дозволяє утримувати увагу читачів. Загалом можна констатувати, що письменник відчув читацькі запити й дуже своєчасно та вдало заповнив цю нішу. Читацька спільнота прагнула читати твір з українськими героями і таких героїв презентував А. Кокотюха. Також митець створив художню версію української історії, очистивши її від штампів й кліше радянського нарративу. Динамічний сюжет, сильні протагоністи, середовище українських повстанців і достовірне зображення виправних таборів – все це додає художньої переконливості книзі та посилює інтерес до неї з боку читачів.

Водночас верифікація досвіду УПА (свідомо упослідженого й демонізованого радянською пропагандою), відкрила нові шляхи для розбудови пам'яті про війну за межами мілітарного вектора радянські воїни – гітлерівські злочинці. Саме аспект національно-визвольної боротьби та складні, часто трагічні долі людей, залучених до цієї боротьби, визначає нові художні стратегії української літератури. У цьому аспекті важливу роль відіграє просторовий чинник. Події у творі розгортаються у кількох просторових локаціях. Це – територія Волині та простір сталінських концентраційних таборів, який повстанцям вдалося розірвати ціною великих людських жертв. Простір Волині, незважаючи на тотальну радянізацію й насильство енкаведистів, кодифіковано як простір свободи. Така ситуація стала можливою як завдяки діяльності українських повстанців, так і підтримці місцевого населення, котре сприймає діяльність УПА як продовження визвольних змагань 1918-1920-х років, продовження боротьби за українську державність. Тому в умовах табору, коли місцева влада таврує Червоного як ворога й зрадника, той промовляє: «Своєму народу я не ворог» [2, 234]. Простір табору постає як «тюрма народів», місце несвободи й насильства. Червоний і його побратими змінюють цей простір, привнісши в нього прагнення до волі й боротьби за гідне життя. Відповідно повстання в таборі стає продовженням боротьби Української повстанської армії.

Варто зазначити, що ідентифікація простору значною мірою відбувається завдяки мовним партіям. Письменнику вдалося переконливо відтворити колоритну мову мешканця Волині, мову наказу й залякування працівників силових структур, мову покори й приниження в'язнів сталінських таборів. У розбудові волинського простору як простору свободи присутнім є діалог між мешканцем радянської України Михайлом Середою і командиром УПА Данилом Червоним. Саме в цій комунікації між носіями різних досвідів зникає мова ворожнечі й розбрату, насаджувана радянською владою. Михайло Середою у вільному спілкуванні з Червоним відкриває, що вони мають багато спільного у своїх прагненнях до кращого життя і в бажанні викривати несправедливість й неправду.

Закінчення твору примушує згадати холодноярського «Чорного ворона» з роману Василя Шкляра. Данило Червоний зникає в нікуди в розпалі смертельного бою, і його тіла на полі битви не знаходять. На нашу думку, відкритість остаточної розв'язки передбачає продовження історії Червоного і водночас слугує закликом до інших авторів розбудовувати українську модель Другої світової війни, наповнювати її новими героями, подіями і найголовніше – новою шкалою цінностей. Мова йде про той історичний аспект, котрий наголошує, що в Другій світовій війні українська нація вела боротьбу проти двох тоталітаризмів радянського й нацистського штибу. Саме в цій боротьбі народжувалися нові герої й нові ціннісні пріоритети і цю модель протистояння переконливо відтворив А. Кокотюха.

У підсумку необхідно зазначити, що роман Андрія Кокотюхи «Червоний» оприсутнив нові інтерпретаційні моделі досвіду Другої світової

війни в українській літературі. Мова йде про творення наративу національно-визвольної боротьби, котрий присутньо впливає на зміну культурної ідентичності й відкриває нові горизонти для верифікації мілітарного вектора, розбудови нових сюжетів, творення нового героя.

Джерела:

1. Гриневич В. Міт війни та війна мітів / Владислав Гриневич // Критика. – 2005. – Ч. 3. – С. 2-8.
2. Кокотюха А. Червоний / Андрій Кокотюха. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. – 320 с.
3. Поліщук Я. Реактивність літератури / Ярослав Поліщук. – Київ : ВЦ «Академвидав», 2016. – 192 с.
4. Пухонська О. Літературний вимір пам'яті: монографія / Оксана Пухонська. – Київ : ВЦ «Академвидав», 2018. – 304 с.